

Základné prvky

Eliot Weinberger

PRELOŽIL MATEJ LAŠ

Predslov

V ríši Aztékov sa každých päťdesiatdva rokov, teda približne raz za jeden ľudský život, začalo povrávať, že svet sa chýli ku koncu. Slnko sa vraj čoskoro prestane hýbať, padne večná noc, na Zem zostúpia démoni-ľudožrúti a ovládnu ju.

V osudný deň sa udusili všetky ohne a vydrhli všetky podlahy. Staré oblečenie, ikony bohov v príbytkoch, kachle, na ktorých boli položené hrnce, rohože, tĺčiky z mažiarov i mlynské kamene sa vyhádzali do jazier a riek. Tehotným ženám nasadili agávové masky a zamkli ich v sýpkach. Ak by svet totiž naozaj dokonal, zmenili by sa na príšery.

V osudnú noc sa všetci obliekli do nového a vyšli na terasy či na strechy, pretože nik sa nohami nesmel dotýkať zeme. Dospelí neustále šťuchali svoje deti a vystríhali ich, aby nezaspali, lebo ak by sa tak stalo, v spánku by sa premenili na myši. V hlavnom meste Tenochtitlan všetci uprene sledovali chrám na vrchole Hviezdnatej hory. Tam,

presne o polnoci, kňazi pozorovali hviezdokopu menom Tianquitzli, Trhovisko, po našom Plejády. Ak pretála poludník, znamenalo to, že život bude pokračovať ďalších päťdesiatdva rokov.

V chráme držali zajatca, ktorý nesmel mať ani najmenšiu chybičku krásy a v preklade sa musel volať napríklad Tyrkys, Rok, Oheň, Mach či Kométa – všetko sú to slová, ktoré označujú drahocenný čas. Priviazali ho na rovnú skalu a na hrud' mu položili drievko. Keď hviezdokopa Tianquitzli pretínala poludník, kňaz začal ako o dušu trieť drievko o drievko, aby zapálil oheň. Zadymilo sa, zaiskrilo, a keď drievko na hrudi konečne vzplanulo, zajatcovi rozrezali hrud' obsidiánovou dýkou, vyrvali mu srdce z tela a zapálili ho. Okolo neho rozložili štyri zväzky dreva po trinásť polien, aby celé telo ošlahali plamene.

Keď ľudia spozorovali oheň, porezali sebe i svojim deťom uši a krv, ktorá zostala na nožoch, striasli smerom k plameňom. Poslovia rozniesli pochodne z Hviezdnatej hory do najdôležitejších chrámov a odtiaľ do palácov, potom z palácov na každú ulicu a do každého domu, až kým opäť po celom meste neplanul oheň. Štafetoví bežci roznášali nový oheň po ríši celú noc. Ľudia sa hádzali na fakle, aby ich bežci požehnali popáleninami a pľuzgiermi.

Deti narodené v osudnú noc pomenovali Nový Vek. Ráno sa rozprestrelí nové rohože, vymurovali nové kachle, zapálilo sa kadidlo a všetci jedli medový koláč z amaranových semien. Prepeliciam stáli hlávky.

6. februára 2001

1.

VIETOR

Čo je to vietor? Nevidíme ho, no počujeme a cítime jeho silu. Priveje dážď, sucho, chlad, teplo, kobylky, prach, no dokáže ich aj odviať. Trieska okenicami, šelestí konármi, nivočí domy, rozfúka oheň. Dokáže popohnať plachetnice, ale aj naštartovať smrteľné vlnobitie, ktoré ich potopí. Na jar vánok rozpúta horúce city, v zime kvíli a vzbudzuje strach.

Čínsky kalendár mal tvar kruhu a bol rozdelený na osem období po štyridsaťpäť dní. Každému obdobiu panoval vietor prichádzajúci z jedného z ôsmich smerov. Práve on určoval kroky vlády, potravu vhodnú na jednotlivé obdobia, rozhodoval, či sa zločinci mali trestať alebo oslobodiť, ale aj kedy bdiť a kedy spať, kde a kedy sa prechádzať a aké mal komu cisár odovzdať dary.

Existovali ozajstné, zlovestné či pusté vetry. Vetry zo správnych smerov v správny čas a tie ostatné, ktoré spôsobovali choroby či chaos. Hovorilo sa, že vietor prebúdza

stovky chorôb a zavial ich do 84 000 dutín v tele, do akupunktúrnych bodov, podobne ako do štrbín v zemi.

Keď je bezvetrie, nič zlé sa nedeje, hovorieval Čuang-c'. No keď začne fúkať vietor, zakvília a zaskuvínajú desaťtisíce dutín. Počuješ ich nariekať a stonať? V nebeskej kráse horských lesov sa široko-ďaleko týčia samé obrovské stromy a ozýva sa tam len stonanie dutín.

Vetrom sa mstili aj nešťastní predkovia. Vychádzal z papule hadov a šamani nosili hady, aby ich odfúkli na iný svet. V Číne a v Mexiku sa šaman zobrazoval v roztvorenej papuli hada. Piktogram VETRA je spojením piktogramu plachty a hada. VIETOR a CHOROBA zosobňovali šialenstvo. VETERNÁ ČISTOTA znázorňovala sexuálnu túžbu, KONSKÝ VIETOR koňa v ruji, samčí vietor sodomiu. Neznáma autorka z piateho storočia spieva:

Jarné kvety samá krása,
jarný spev vtákov ma unáša,
jarný vietor vášne rozpúta,
rozfúkne mi hodvábnu sukničku.

VIETOR (*feng*) sa prekladal aj ako pieseň. Vďaka piesni vláda zistila, čo si ľudia skutočne myslia, a časom slovo nabralo aj význam nálada, či dokonca zvyky. V prvej čínskej básnickej zbierke *Š'ťing*, teda *Kniha básní* či *Kniha piesní*, sa píše: „Vetrom nadradení pretvárajú podradených a podradení zosmiešňujú nadradených.“ Hovorievalo sa: „Počúvaj vietor (štátne piesne) a dozvieš sa o vetre (nálade miestnych).“

VETERNÁ SCÉNA, krajina. VETERNÁ ZEM, vietor a zem, teda miestne počasie. VETERNÁ VODA, vie-

tor a voda (*feng šuej*), spôsob, ako si človek nájde svoje miesto vo svete. VETERNÝ DÁŽĎ, vietor a dážď, útrapy. VETERNÉ VLNY, vietor a vlny, veľké zmeny. VETERNÝ PRÍLIV A ODLIV, vietor a príliv a odliv, politické nepokoje. VETERNÁ SKUPINA, oportunisti.

Rajský vták sa volal VETERNÝ VTÁK, VETERNÉ CNOSTI predstavovali aristokratické mravy, VETERNÁ SLÁVA, vietor a sláva, pôvab a talent. VETERNÝ MESIAC, vietor a Mesiac, kratochvíľa a ženské umenie zvodnosti. VETERNÝ PRACH, vietor a prach, problémy na cestách, vojenský zmätok a život prostitútky.

VETERNÝ ČLOVEK bol básnik. VETERNÝ OBEH značil distingvovanosť, sofistickovanosť, literárny talent a samopašnosť. VETERNÁ ROZKOŠ reprezentovala humor, VETERNÝ SMÚTOK literárnu genialitu.

Počúvajte vietor a spoznáte ho. Vietor duje a ohýba listy ľudských pokolení. Niet väčšej pochvaly ako to, čo sa hovorilo o Konfuciovi: Vie, odkiaľ fúka vietor.

2.

ČANGOVCI

Čang Č'che prišiel v ôsmom storočí o svoju pozíciu u cisára a utiahol sa do hôr. Život zasvätil rybárčeniu, no nikdy nepoužil návnadu, pretože jeho cieľom nebolo chytiť rybu.

Čang Caj bol v treťom storočí tajomníkom zákonného dediča trónu. Bol škaredý ako noc, preto vždy, keď vyšiel von, ho deti obhadzovali kameňmi.

Čang Ťüe si v druhom storočí hovoril Žltý Boh a mal armádu 360 000 nasledovateľov so žltými turbanmi. Spoločne zosadili dynastiu Chan.

Čang Ťie, jeden z Piatich vzdelancov, spadol v 18. storočí z koňa, no cisára zaujal tým, že odvtedy písal básne ľavou rukou.

Čang Čao Čchou sa v ôsmom storočí preslávil konkurenčnou úprimnosťou. Keď ho zvolili za guvernéra prefektúry Su-čou, zorganizoval hostinu pre priateľov a známych, rozdal im veľkolepé peňažné dary i hodváb, a potom im so slzami v očiach oznámil, že ich už nikdy neuvidí.

Čang Seng-jou namaľoval v šiestom storočí dvoch dračkov bez očí na Chrám mieru a radosti, pričom všetkých varoval, že maľbu nik nesmie dokončiť. Pochybovač domaloval oči a múry chrámu sa rozpadli na prach hneď potom, ako draci uleteli.

Čang Čung, filozof zo štrnásteho storočia, sa bezcieľne túlal po horách a vždy nosil železnú prilbu.

Čang Čchien sa v druhom storočí pred naším letopočtom stal prvým Číňanom, ktorý odišiel na ďaleký Západ. V Baktrii ho zajali a väznili desať rokov, až kým neušiel do Fergany. Odtiaľ priviezol prvé vlašské orechy a vyšľachtené hrozno, hrčavý bambus, konope a umenie vinohradníctva.

Ten istý Čang Čchien precestoval také diaľavy, až sa verilo, že našiel prameň Žltej rieky, do ktorého sa vlieva voda z Mliečnej cesty. Po dlhých mesiacoch pešieho putovania proti prúdu rieky prišiel do mesta, kde uvidel Pastierika a Priadku. Spýtal sa ich, kde sa to ocitol. Žena mu dala tkáčsky člnok a povedala, nech ho ukáže slávnemu astronómovi Jenovi Čchun-pchingovi. Astronóm zistil, že člnok patrí Priadke v súhvezdí Lýra a dodal, že presne vo

chvíli, keď Čang vstúpil do cudzieho mesta, medzi Priadku a Pastierika sa zatúlala jedna hviezda.

Čang Čchao v sedemnástom storočí povedal: „Kvety musia obletovať motýle, horami musia tiecť bystriny, kamene musí obrastať mach, v oceáne musia rásť chaluhy, liany musia obrastať starodávne stromy a ľudia musia byť niečím posadnutí.“

Čang Čchang, učenec a guvernér z prvého storočia pred našim letopočtom, veľmi rád osobne manželke maľoval obočie. Keď sa ho na to opýtal cisár, Čang mu odkázal, že ženy považujú obočie za to najdôležitejšie.

Čang Čcho z 8. storočia spolu s Čang Ťiou Ke z jedenásťteho storočia dokázali poskladať papierové motýle, ktoré chvíľu poletovali a potom sa im vrátili rovno do rúk.

Čang Čchu, básnik z trinásteho storočia, raz napísal: „Záhuba červenej ovce.“ Dodnes túto vetu nikto nedokázal vysvetliť.

Čang Sü Čching, taoista, nevedno presne z ktorého storočia, získal elixír života a zistil, že tigre ho počúvajú na slovo.

Čang Žen-si napísal v osemnástom storočí odbornú stať o atramente.

Čang Li-chua bola v šiestom storočí obľúbenou cisárovou konkubínou a preslávila sa svojimi krásnymi dvojmetrovými vlasmi.

Čang Ťün, básnik z piateho storočia, dostal od taoistického mnícha vejár vyrobený z bieleho peria volaviek. Mních zdôraznil, že čudáci dostávajú čudáctva. Cisár vyhlásil, že kráľovstvo bez jedného človeka ako Čang Ťün nemôže existovať, a rovnako tak nemôže existovať ani s dvomi.

Čang Sün odvážne odolával obliehaniu Suej-jang v roku 756, a keď mu dochádzali potraviny i materiál, obetoval dokonca svoju obľúbenú konkubínu. Márne. Vždy keď sa rozčúľil, škripal zubami, takže keď sa mu po poprave pozreli do úst, bol už bezzubý.

Čang Fan-C'-pching, slávny spisovateľ z jedenásteho storočia, nikdy nepísal nanečisto.

Rodina Čanga Kung-i sa v siedmom storočí preslávila tým, že po deväť generácií žila v úplnej harmónii. Keď sa cisár opýtal, ako je to možné, Čang Kung-i si vypýtal pero a papier, na ktorý opakovane zaznačil znak znázorňujúci trpezlivosť.

Čang Kchuo patril k skupinke Ôsmich nesmrteľných z ôsmeho storočia. Cisárovná prikázala poslovi, aby ho pozval na dvor, no posol prišiel neskoro, Čang už ležal na zemi mŕtvy. Jedného dňa sa opäť zjavil a cisárovná za ním poslala ďalšieho posla, ten však na celé roky upadol do mdlôb. Až tretiemu poslovi sa pošťastilo. Čang prišiel na dvor, zabavil cisársku rodinu tým, že sa stal neviditeľným a vypil jed, no odmietol zvečniť svoj portrét v Sále významných osobností.

Čang I napísal v druhom storočí encyklopédiu rôznorodých informácií. Čang K'ai v tom istom storočí dokázal vyvolať hmlu.

Čang Jing sa v sedemnástom storočí stal oficiálnym cisárovým čitateľom.

Čang Čou v siedmom storočí neustále frflal a večne sa dostával do problémov, no povrávalo sa, že jeho eseje sú ako tisíc úlomkov zlata vyberaných z tisíc úlomkov zlata. Čo znamená, že všetky mali obrovskú cenu.

Čang Wen-jing v šestnástom storočí nie a nie zložiť skúšky, pretože ustavične myslel len na starožitnosti. Našťastie sa stal umeleckým znalcom.

Keď Čang Šao zomrel, niekedy počas vlády dynastie Han, zjavil sa vo sne svojmu najlepšiemu priateľovi Fan Š'Čchi. Fan sa okamžite vydal na pohreb, ktorý sa konal v ďalekej provincii. Celé týždne nikto nedokázal zdvihnúť Čangovu rakvu, až kým nepriecválal Fan na bielom koni oblečený v čiernom.

Čang Chuang-jen, posledný prívrženec dynastie Ming, sa v sedemnástom storočí utiahol na pustý ostrov, kde cvičil opice, aby ho varovali pred príchodom nepriateľa.

Čang Cchao dokázal v deviatom storočí maľovať stromy naraz prstom a kým opotrebovaného štetca – jedným maľoval živú hmotu, druhým mŕtve konáre a opadané lístie.

Čang Chua napísal v treťom storočí slávnu rapsódiu či rýmovanú prozodickú báseň (*fu*) o orieškovi: Oriešok je vtáčik maličký. Zje iba zopár zrníek, hniezda si stavia na jedinom konári, dokáže preletieť len čosi vyše metra, zaberá málo priestoru a nikomu neškodí. Má nevýrazné perie, nie je osožný pre ľudí, no vo vienku má silu života. Kačice a husi dokážu vzlietnuť k oblakom, ale zostrelia ich šípy, lebo majú chutné mäso. Rybáriky a pávy hynú pre svoje pestré perie. Sokol je dravý, no držia ho na povraze. Papagáj je inteligentný, ale celý život zavretý v klietke, kde ho nútia opakovať pánove slová. Iba oriešok, neosožný a nepekný, je naozaj slobodný.

Čang Chua, ako mnohí iní básnici, sa nepoučil z vlastných chýb. Pochádzal zo zámožnej rodiny, ktorú však postihla chudoba. Zamladi pracoval ako pastier kôz, ale vďaka veľkej inteligencii sa mu podarilo oženiť s dcérou prominentného úradníka a vymenovali ho za poradcu ministra obradov. Potom sa stal námestníkom encyklopedistu, neskôr čestným mužom palácových pisárov a cisár sa s ním často radil o rituáloch a protokole. V roku 267 získal titul kuang-neiského markíza a v roku 270 vynašiel systém organizácie a katalogizácie Cisárskej knižnice, ktorý sa používal celé stáročia. Stal sa aj kuang-wuským markízom a vojenským správcom Jü-čou. V roku 287 sa zrútil trám strechy obrovskej sály Cisárskeho chrámu predkov. Obvinili z toho Čanga, ktorý bol vtedy riaditeľom ministerstva obradov, a tak upadol do nemilosti. O niekoľko rokov, keď sa k moci dostal nový cisár, sa Čang vrátil na dvor a stal sa cisárskym dvorným grandom, dozorcom majstrov písomníctva, čuang-wejským vojvodom a napokon aj mi-

nistrom práce. V roku 299 ho odsúdili za palácové intrigy i za to, že sa odmietol pridať k úspešnému pokusu o prevrat. On a všetci jeho synovia boli popravení.